

КОЩИНЕЦЬ М. І.,

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та національної безпеки
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 368:336.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.104>

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НАГЛЯДОВИХ ТА РЕГУЛЯТОРНИХ РЕФОРМ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню основних пріоритетних напрямків розвитку сфери страхування в Україні. Проведено аналіз сучасного стану страхового ринку, рівня проникнення послуг страхування в економіку (Insurance Penetration Ratio) та виокремлено низку перешкод, які гальмують розвиток страхової галузі в Україні. Окремо висвітлюється роль та значення Національного банку України у процесі державного регулювання страхової діяльності. Національний банк України ставить за мету побудову потужного та надійного страхового сектору. Цей сектор має відігравати ключову роль у системі фінансового захисту, ефективно оберігаючи як пересічних громадян, так і суб'єкти підприємницької діяльності від потенційних фінансових збитків, що можуть виникнути внаслідок непередбачуваних страхових подій. Для досягнення цієї стратегічної мети є нагальною потреба у формуванні страхового ринку, який відповідатиме низці критично важливих характеристик. По-перше, він має бути платоспроможним, тобто мати достатні фінансові ресурси для виконання всіх своїх зобов'язань перед страхувальниками. По-друге, ринок повинен бути стійким, здатним витримувати економічні шоки та кризи, зберігаючи свою функціональність. По-третє, необхідний конкурентний ринок, де існує здорова конкуренція між страховими компаніями, що стимулює інновації, покращення якості послуг та формування справедливих цін. Одночасно з цим, першочерговим завданням є забезпечення належного захисту прав споживачів страхових послуг. В дослідженні окреслені основні напрями реформування страхового ринку України започатковані НБУ, які узгоджуються з нормами та принципами страхового нагляду (Insurance Core Principles) Міжнародної асоціації наглядових органів за страхуванням (IAIS) та законодавством Європейського Союзу. Наведені ряд основних регуляторних та наглядових вимоги у сфері страхування. В статті проаналізовано результати проведених реформ страхового ринку України в умовах війни, наведені основні ключові показники страхового ринку (ступінь концентрації ринку страхування, рівень капіталізації тощо) та наведені відповідні рекомендації для формування надійного та ефективного страхового ринку.

Ключові слова: державне регулювання, страховий ринок, регулятор, страхові компанії, Solvency I, Solvency II.

Koshchynets M. I. Peculiarities of implementation of supervisory and regulatory reforms by the National Bank of Ukraine in the insurance sector

The article is devoted to the study of the main priority areas of development of the insurance sector in Ukraine. The article analyzes the current state of the insurance market, the level of penetration of insurance services into the economy (Insurance

Penetration Ratio) and identifies a number of obstacles that hinder the development of the insurance industry in Ukraine. The role and significance of the National Bank of Ukraine in the process of state regulation of insurance activities are separately highlighted. The National Bank of Ukraine aims to build a strong and reliable insurance sector. This sector should play a key role in the financial protection system, effectively protecting both ordinary citizens and business entities from potential financial losses that may arise as a result of unpredictable insurance events. In order to achieve this strategic goal, there is an urgent need to create an insurance market that meets a number of critical characteristics. First, it must be solvent, having sufficient financial resources to fulfill all its obligations to policyholders. Secondly, the market must be resilient, able to withstand economic shocks and crises by maintaining its functionality. Thirdly, a competitive market is needed, where there is healthy competition between insurance companies, which stimulates innovation, improves the quality of services and sets fair prices. At the same time, the primary task is to ensure proper protection of the rights of insurance consumers. The study outlines the main directions of reforming the Ukrainian insurance market initiated by the NBU, which are consistent with the norms and principles of insurance supervision (Insurance Core Principles) of the International Association of Insurance Supervisors (IAIS) and the legislation of the European Union. A number of key regulatory and supervisory requirements in the insurance sector are outlined. The article analyzes the results of the reforms of the Ukrainian insurance market during the war, provides the main key indicators of the insurance market (degree of concentration of the insurance market, level of capitalization, etc.) and makes relevant recommendations for the formation of a reliable and efficient insurance market.

Key words: *state regulation, insurance market, regulator, insurance companies, Solvency I, Solvency II.*

Актуальність теми. Страховий ринок України є фундаментальним елементом фінансової архітектури країни, виконуючи критично важливу функцію із захисту майнових, особистих (здоров'я) та фінансових інтересів як пересічних громадян, так і суб'єктів підприємницької діяльності. Однак, попри свою значущість, цей сектор, подібно до багатьох інших галузей української економіки, стоїть перед обличчям численних викликів та проблем, що водночас відкривають нові можливості, зумовлені процесом європейської інтеграції.

На даний час внесок українського страхового сектору в загальну економіку країни є відносно скромним порівняно з його роллю в розвинених державах. Ця недостатня інтеграція та розвиток є суттєвим недоліком, що стримує як добробут самого страхового ринку, так і економічне зростання України в цілому. Для подолання цього розриву та забезпечення сталого розвитку необхідно активно розвивати перспективні напрямки страхування та оперативно впроваджувати інноваційні та актуальні страхові продукти, які відповідатимуть сучасним потребам суспільства та бізнесу. Це дозволить не тільки зміцнити позиції страхового ринку, але й підвищити рівень фінансової безпеки та стабільності в країні.

Проблемними питаннями регулювання страхової діяльності займалися такі вчені як: В. Рудевська, Л. Ширінян, Т. Яворська, І. Тур, В. Фурман, А. Черненко, Н. Ткаченко, Л. Нечипорук, та ін. Водночас у сфері державного регулювання страхової діяльності є чимало проблемних питань, які потребують вирішення та правового врегулювання.

Метою статті є проаналізувати сучасний стан розвитку страхового ринку, розглянути перспективні напрямки реформування та тенденції державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Результати дослідження. Страхування як галузь, яка направлена перш за все на задоволення інтересів громадськості, потребує ефективного регулювання з боку держави. Разом

з тим держава повинна забезпечувати надійну і фінансово стійку систему страхування, яка спрямована на підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності, а також на розвиток співпраці з міжнародним страховим ринком [1].

На сьогоднішній день розвиток страхового ринку в Україні зіштовхується з низкою перешкод. Про це свідчить показник проникнення послуг страхування в економіку (Insurance Penetration Ratio), що є співвідношенням обсягу залучених страховиками премій до ВВП. В Україні цей показник у 2024 році зменшився з 0,72 до 0,69%, порівняно з 2023 роком. Аналогічна тенденція спостерігалася і у 2020-2022 роках (Рис. 1).

Рис. 1. Показник проникнення страхування та динаміка страхових платежів у 2020-2024 роках [2]

Головною перешкодою, яка гальмує розвиток страхової галузі є відсутність широкої культури добровільного страхування в Україні, що має свої причини [3]:

- історична спадщина продовжує впливати на менталітет українців. Звичка до "безкоштовних" послуг – медичної допомоги, державних програм страхування та субсидій – сформувала патерналістське ставлення, де у скрутних ситуаціях люди покладаються виключно на державу, а не на власну ініціативу чи страхування;

- економічні чинники. Десятиліття економічної нестабільності, постійної інфляції, непрозорого курсоутворення та слабкої банківської системи привели до того, що накопичення коштів "на чорний день" відбувалося переважно шляхом купівлі валюти, а не через використання страхових продуктів. Страхування в таких умовах не сприймалося як надійний інструмент заощаджень;

- низький рівень довіри до страхових компаній став серйозною проблемою. Це є наслідком непрозорості ринку, численних випадків порушення прав споживачів, відвертого шахрайства та участі страховиків у схемах ухилення від сплати податків. Така репутація значно підірвала бажання громадян довіряти свої кошти страховим установам. Звісно, на ринку достатньо фінансово стійких компаній, що надають якісні послуги. Проте конкуренцію їм створюють недобросовісні гравці, які ухиляються від виконання своїх зобов'язань і спотворюють сприйняття ринку споживачами.

Сучасний розвиток суспільства, відмова від застарілих підходів, а також досягнення макрофінансової стабільності та економічної передбачуваності створили сприятливі умови для зростання страхового ринку. Проте, для повноцінного розвитку, сам ринок потребував кардинальної трансформації та реформування.

З 1 липня 2020 року Національний банк України (НБУ) офіційно став регулятором небанківського фінансового сектору, включно зі страховими компаніями. Це стало новим етапом розвитку фінансової системи України. НБУ, отримавши повноваження регулятора,

зосередився на модернізації застарілого законодавства. Це було необхідно, оскільки чинні норми не відповідали сучасним потребам ні учасників ринку, ні споживачів послуг.

Здійснюючи державне регулювання та нагляд за страховою (перестраховою) діяльністю НБУ, як новий регулятор:

1) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, страховиками, їх об'єднаннями, страховими посередниками та особами, які надають допоміжні послуги, та контролює їх виконання;

2) веде реєстри відповідно до законодавства України та затверджує положення про них;

3) здійснює ліцензування страховиків та авторизацію страхових посередників, реєстрацію філій страховиків-нерезидентів та затверджує умови здійснення діяльності із страхування, здійснення якої потребує відповідної ліцензії чи авторизації, та порядок контролю за їх дотриманням;

4) встановлює пруденційні вимоги, в тому числі вимоги до розміру регулятивного капіталу, дотримання правил надання страхових послуг, а також правила формування і обліку технічних резервів;

5) визначає критерії віднесення страховиків до категорії значимих страховиків;

6) встановлює розмір плати за включення до відповідних реєстрів тощо [4].

З 2024 року набули чинності розроблені за участі НБУ закони "Про фінансові послуги та фінансові компанії" [5] та "Про страхування" [4]. З прийняттям цих законів було встановлено нові стандарти для страховиків у таких сферах, як ліцензування, оцінка платоспроможності та ліквідності, корпоративне управління та управління ризиками, а також порядок припинення діяльності компаній та передачі страхового портфеля. Зокрема, було прийнято ряд ключових регуляторних вимог (Таблиця 1).

Нові норми та правила є важливим кроком до узгодження українського страхового законодавства з нормами та принципами страхового нагляду (Insurance Core Principles) Міжнародної асоціації наглядових органів за страхуванням (IAIS) та законодавством Європейського Союзу, зокрема вимогам Solvency II. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню прозорості, стабільності та конкурентоспроможності українського страхового ринку, що відповідає міжнародним стандартам [8].

Варто зауважити, що Директива Європейського Союзу Solvency II стосується насамперед розміру капіталу, який повинні мати страхові компанії, щоб зменшити ризик неплатоспроможності. Наступними кроками щодо посилення вимог до платоспроможності страховиків в Україні відповідно до цієї директиви будуть визначення порядку оцінки окремих категорій прийнятних активів та запровадження з 2027 року вимог до розрахунку капіталу платоспроможності й мінімального капіталу за базовим підходом для окремих категорій страховиків. До 2027 року страховики застосовуватимуть спрощений підхід до розрахунку капіталу платоспроможності з урахуванням показників страхових премій, страхових виплат, технічних резервів тощо. Мінімальний капітал за спрощеним підходом для окремих категорій страховиків, зокрема life-страховиків та non-life-страховиків, із значними обсягами діяльності встановлено на рівні не менше 48 млн грн, для інших – 32 млн грн. [9].

Аналізуючи результати проведених реформ страхового ринку України в умовах війни спостерігаємо позитивну тенденцію. Зокрема, активи ризикових страховиків у четвертому кварталі 2024 року збільшилися на 3%, що відповідає річному приросту на 11%, активи страховиків життя зросли на 5% та на 14% відповідно (Рис. 2). Кількість страхових компаній України скоротилась до 65. Протягом 2024 року з ринку вийшли 36 компаній (з яких 34 працювали у сегменті ризикового страхування), у тому числі 10 компаній вийшли у IV кварталі. На кінець 2024 року зареєстровано 65 страхових компаній: 55 non-life СК та 10 СК life. Це сприяло подальшій концентрації ринку: частка п'яти найбільших ризикових страховиків за обсягом премій зросла з 39% до 42%, а ТОП-10 — з 65% до 71%. Основними ключовими показниками страхового ринку України за 2024 рік є:

Таблиця 1

Перелік регуляторних та наглядових реформ у сфері страхування

Основні регуляторні та наглядові вимоги:	
Вимоги до страховиків для виходу на ринок	
1	Страховики повинні мати прозорі структури власності, розкривати інформацію про всіх власників істотної участі та ключових учасників компанії. Засновники та власники зобов'язані мати бездоганну ділову репутацію, а також задовільний фінансовий і майновий стан. Національний банк здійснюватиме обов'язкове погодження власників істотної участі;
2	Під час реєстрації страхові компанії повинні надавати плани діяльності на три роки;
3	Введено вимоги до системи корпоративного управління компанією (зокрема, роботи ради та правління). Вони будуть пропорційними, тобто залежатимуть від значимості компанії (для більших установ – більше вимог);
4	Підвищується роль та значення професійної діяльності осіб, відповідальних за виконання ключових функцій (управління ризиками, комплаєнс, внутрішнього аудиту та актуарної функції), а саме нова актуарна функція має бути здатна адекватно та незалежно оцінити та дати рекомендації щодо технічних резервів, процесу андеррайтингу та цінової політики страховика;
Вимоги до платоспроможності страховиків	
1	Страховики дотримуватимуться вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. Встановлюється диференційований підхід до мінімального розміру статутного капіталу страховиків: 32 млн грн для страховиків non-life та 48 млн грн – для компаній зі страхування життя, страховиків із ліцензією на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки та на здійснення діяльності з перестрахування;
2	Упроваджуються два різні підходи до вимог платоспроможності – спрощений (Solvency I) та базовий (Solvency II). Зокрема, базовий підхід застосовуватиметься до страховиків життя, компаній із ліцензіями на класи страхування відповідальності, кредитів, поруки та більших страхових компаній.
Гнучкі підходи до ліцензування	
1	Страхові компанії будуть отримувати всього одну ліцензію замість цілої низки на кожен окремий вид послуг;
	Національний банк перейде від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами;
2	Страхові компанії зможуть змінювати обсяг ліцензії – додавати нові класи або ж навпаки звужувати обсяг ліцензії (законом виділяється п'ять класів у межах страхування життя (life) та 18 класів за напрямом non-life-страхування);
3	Страхові компанії не зможуть поєднувати послуги life та non-life-страхування.
Вимоги до страхових посередників	
1	Передбачено обов'язкову реєстрацію посередників у єдиному реєстрі,
2	Встановлено вимоги до навчання страхових посередників та рівня компетентності, уникнення конфлікту інтересів, розширення переліку інформації, яка розкривається споживачеві тощо;
Прозорі умови припинення діяльності страховиків	
1	Вперше в українському законодавстві з'являється дієвий та чіткий механізм припинення діяльності страховиків;
2	Встановлено два шляхи виходу з ринку: добровільний (через реорганізацію, передавання страхового портфеля, ліквідацію тощо), так і примусовий (встановлено підстави для віднесення страхової компанії до категорії неплатоспроможних та для примусового відкликання ліцензії);
3	Передбачено можливість уведення в страхову компанію тимчасової адміністрації для захисту інтересів клієнтів.
Встановлення форм контролю та нагляду НБУ за страховим ринком	
1	інспекційні перевірки;
2	коригувальні заходи (рекомендації щодо вчинення дій або необхідності утримання від вчинення будь-яких дій; може видаватись необмеженому колу страховиків);
3	заходи раннього втручання (вимога надання додаткової інформації, збільшення частоти подання фінансової звітності, обмеження на здійснення окремих операцій);
4	заходи впливу (віднесення до категорії неплатоспроможних, анулювання ліцензії, ліквідація, накладення штрафів, заборона укладати нові договори страхування тощо).

Джерело: розроблено автором на основі [6, 7].

- валові страхові премії зросли на 15% до 53,1 млрд грн, у т.ч. страхування життя 5,7 млрд грн, ризикове страхування 47,4 млрд грн;
- чистий фінансовий результат страховиків України у 2024 році зріс з 2,44 млрд грн до 3,95 млрд грн;
- активи ризикових страховиків 46,1 млрд грн, активи страховиків життя 26,7 млрд грн;
- страхові виплати зросли до 20,4 млрд грн, у т.ч. страхування життя 1,4 млрд грн виплат, виплати з ризикового страхування 19 млрд грн [10].

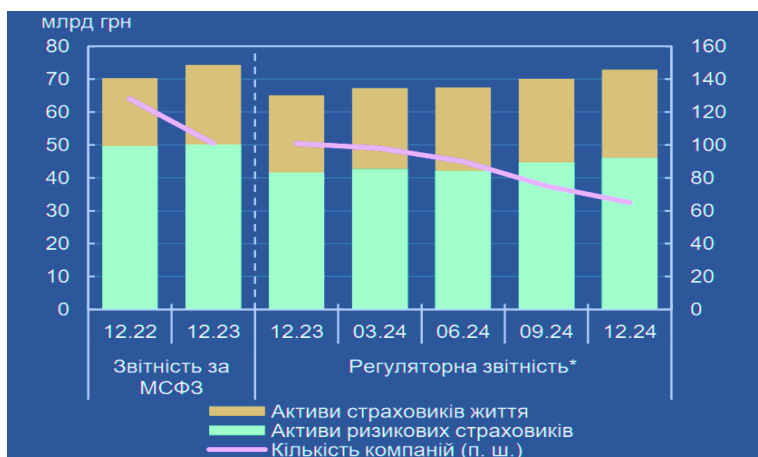

Рис. 2. Обсяг активів страховиків та їхня кількість [10]

Згідно з даними за IV квартал 2024 року, страховий ринок України продемонстрував позитивну динаміку. Зафіксовано збільшення обсягів активів страхових компаній, а також зростання премій та виплат як у ризиковому страхуванні, так і в страхуванні життя. За підсумками року, основні показники діяльності страховиків залишилися стабільними, а рівень прибутковості досяг історично високих показників.

Також варто згадати ще одне нововведення, яке розроблене за участю НБУ та допоможе наблизити страховий ринок до євросоюзівських стандартів, – закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" [11], який введений в дію із січня 2025 року та передбачає:

- перехід на електронний формат договорів ОСЦПВ з реєстрацією в єдиній централізованій базі;
- скасування коефіцієнта зносу та введення принципу, що страховик має забезпечити приведення автомобіля до стану до ДТП;
- запровадження прямого врегулювання шкоди або можливості потерпілого звернутися за виплатою до свого страховика;
- обмеження граничного строку рішення про страхову виплату 90 днями;
- право страховика визначати "справедливу ціну" поліса з урахуванням персональної історії страхувальника;
- скасування обмеження максимальної суми страхового відшкодування за європротоколом;
- поступове підвищення максимальних розмірів страхового відшкодування.

Впровадження чітких вимог щодо корпоративного управління, капіталу, платоспроможності та кваліфікації керівників і посередників дозволяє страховикам адаптуватися до сучасних європейських практик і забезпечити високий рівень захисту прав споживачів. Зокрема, вимоги до ліцензування, реєстрації та припинення діяльності страховиків відповідають стандартам ЄС, що сприяє інтеграції України в єдиний європейський економічний

простір. Поступове введення таких нововведень, як система оцінки платоспроможності за підходом Solvency II, є важливим елементом адаптації українського законодавства до європейських норм, що зміцнить фінансову стабільність страхової галузі та підвищить довіру споживачів страхових послуг [8].

Висновки. Протягом останніх років державне регулювання страхового ринку в Україні значно покращилося. Національний банк України активно трансформує діяльність страховиків, приводячи її у відповідність до міжнародних стандартів та європейських директив. Навіть в умовах повномасштабного вторгнення, НБУ як регулятор послідовно зосереджується на забезпеченні фінансової стабільності як банківського, так і небанківського секторів. Українські страхові компанії, попри три роки війни, продемонстрували свою надійність, функціональність та високу відповідальність перед громадянами, вистоявши та навіть залишаючись прибутковими.

Незважаючи на позитивну динаміку, показник проникнення страхових послуг в економіку України (Insurance Penetration Ratio) залишається одним із найнижчих у Європі. Щоб наблизити цей показник до європейських значень, Національному банку України спільно з учасниками страхового ринку необхідно зосередитися на підвищенні фінансової обізнаності населення. Це допоможе українцям ефективніше управляти особистими фінансами та грамотно використовувати страхові продукти як потужний інструмент фінансового захисту. Адже саме впевненість споживачів у надійності страхової компанії є однією з ключових засад розвитку страхового ринку.

Список використаних джерел:

1. Рудевська В.І., Погорілова О.В. Особливості державного регулювання страхового ринку України у трансформаційних умовах. *Вісник університету банківської справи*. 2020 № 1 (37). URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/354/365>
2. Основні тенденції страхового ринку у 2024 році. *Ліга страхових організацій України*. 2025. URL: <https://uainsur.com/osnovni-tendentsii-strakhovoho-rynku-u-2024-rotsi/>
3. На шляху до ЄС: як змінилося регулювання страхового ринку і що буде далі. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/17/720673/>
4. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
5. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
6. Новий закон для ринку страхування – що зміниться для компаній та споживачів їхніх послуг. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-dlya-rynku-strahuvannya--scho-zminitsya-dlya-kompaniy-ta-spojivachiv-yihnih-poslug>
7. Колос Ю., Гембаровська Я. Новий Закон про страхування: ключові зміни. *Європейська Бізнес Асоціація*. 2024. <https://eba.com.ua/novyj-zakon-pro-strahuvannya-klyuchovi-zminy/>
8. Метеленко Н.Г., Сіліна І.В., Жовнір-Василенко К.В. Адаптація страхового ринку України до глобальних викликів та євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5516/5454>
9. Розпочинається імплементація директиви ЄС Solvency II щодо платоспроможності страховиків. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpochinayetsya-implementatsiya-direktivi-yes-solvency-ii-schodo-platospromojnosti-strahovikiv>
10. Паращак О. Страховий ринок України – підсумки 2024. *Форініурер*. URL: <https://forinsurer.com/news/25/04/01/44775#>
11. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 21.05.2024 № 3720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text>

